

Mithradates' brev: romkritik eller terroristisk retorik

George Hinge

1. Fiktive taler og breve

I år 69 f.Kr. stod Mithradates med ryggen mod muren. Hans Tredje Romerske Krig – det, vi kalder den Tredje Mithradatiske Krig – havde fået en uheldig drejning. Mithradates havde mistet hær og flåde, og da han fik samlet en ny hær, blev han tvunget til at trække sig tilbage til svigersønnen Tigranes i Armenien. Tigranes blev imidlertid den 6. oktober 69 besejret af den romerske hærfører Lucullus. Situationen kunne således synes håbløs. Mithradates var imidlertid ikke typen, der gav op eller ændrede kurs, blot fordi virkeligheden dikterede det. Han skrev derfor til partherkongen Fraates III med tilnavnet Arsakes og opfordrede ham til at træde ind i krigen; Partherriket var supermagten i øst, så det var storpolitisk fornuft at søge støtte herfra, og romerne forsøgte da også på samme tid at få Arsakes over på deres side (Dio Cassius, *Hist.* 36.1-3).

Gajus Sallustius Crispus (86-35/34 f.Kr.) var romersk politiker på Cæsars tid, men trak sig i 40'erne f.Kr. tilbage og begyndte at skrive samtidshistorie. Hans egentlige historieværk, som vi slet og ret kalder *Historiae*, er desværre ikke bevaret i sin helhed, men det er derimod et udtog af værkets bedste taler og breve, herunder Mithradates' brev til Arsakes (oversat i slutningen af dette kapitel).

Det var almindeligt i antik historieskrivning at krydre den historiske beretning med ordrette taler. Der er vel at mærke ikke tale om kildetekster i moderne forstand. Det var ikke taler, som historieskriveren havde fundet i et arkiv eller havde nedtegnet stenografisk, da den blev fremført. Den græske historieskriver Thukydides indrømmer således i sit berømte metodekapitel (Thuk. 1.22), at det ikke har været muligt at gengive talerne i deres nøjagtige ordlyd. Der er i stedet tale om en rekonstruktion, hvor Thukydides forsøger at komme, som han siger, tættest muligt på den virkelige ordlyd samtidig med, at han giver talerne den form, som de burde have i den givne situation (dette "burde", *deonta*, er ret ubehageligt for historikerne). De anførte taler tjener med andre ord ikke til at do-

kumentere, hvad der er sagt og skrevet, men til at iscenesætte de historiske aktørers psykologiske bevæggrunde.

Thukydide var Sallusts store forbillede både i stil og fremstilling, og det er ikke overraskende, at talerne havde en lige så central plads i hans historieværk (Norden 1915, 201-202, Scanlon 1980, 89-92, mere tilbageholdende Flach 1998, 109-114). Hvor både Thukydide og andre historieskrivere kun undtagelsesvis benytter den særlige afart, som brevet repræsenterer, er brevene hyppige hos Sallust, syv i alt, men der er ingen grund til at tro, at deres funktion har været stort anderledes end talernes (Delarue 2002). Vi skal altså ikke vente, at Sallusts mithradatesbrev er et historisk dokument, at det er en latinsk oversættelse af et originalt brev, som Mithradates rent faktisk sendte til partherkongen engang i 69 f.Kr. En sådan original ville i øvrigt efter alt at dømme have været affattet på aramæisk, som var det almindelige omgangssprog i Mellemøsten på det tidspunkt – men det var et sprog, som Sallust næppe havde kunnet læse ét ord af og derfor i sagens natur ikke havde kunnet oversætte.

Der er snarere tale om en stileøvelse, hvor Sallust forsøger at skrive et brev præcis sådan, som han mente, Mithradates ville have skrevet det i den givne situation. Som stileøvelse betragtet er resultatet yderst vellykket. Mithradatesbrevet er et stykke retorik, og det er skrevet under hensyntagen til antik retorisk teori (Bikerman 1947; Ahlheid 1988). Brevets funktion er at anskueliggøre Mithradates' forestillingsverden på et yderst kritisk tidspunkt i hans karriere og at tegne hans karakter med den klareste mulige streg. Desværre er Sallusts *Historie* som sådan gået tabt, og vi kan derfor ikke sætte brevet ind i dets umiddelbare kontekst. Men det er givet, at det har tjent til at vise, hvor uforsonlig en modstander romerne havde i Mithradates, og hvorfor de endeløse krige kun kunne afsluttes med Mithradates' tilintetgørelse.

Det er ikke den eneste gang, Mithradates kommer til orde hos de romerske historieskrivere: Pompejus Trogus, hvis fader ligesom Sallust var i Cæsars stald, forfattede under Augustus eller Tiberius et værk i 44 bøger, *Historiae Philippicae*, dvs. en historie om de hellenistiske kongeriger som et slags supplement til Livius' rent romerske historie (Alonso-Núñez 1987). Værket kendes kun i en forkortet version af Justin, sandsynligvis fra det 3. århundrede e.Kr. I 38. bog er der indføjet en tale af Mithradates, som Justin vælger at gengive i dens helhed (oversat i slutningen af dette kapitel). Her møder vi Mithradates på højden af hans magt, i 88 f.Kr., umiddelbart før han kaster sig ud i den Første Mithradatiske Krig. Det er en peptalk til soldaterne, en genre, der var populær i oldtiden (ligesom i den moderne amerikanske krigsfilm). Der er en del motiver til fælles i de to tekster, og det er rimeligt at antage, at Pompejus Trogus har ladet sig inspirere direkte af Sallust. Talen er holdt i indirekte tale, hvilket medfører, ud over at

både taleren og tilhørerne lidt forvirrende omtales i tredje person, desuden at hele argumentationen er mere summarisk og mindre kunstfuld end i Sallusts mithradatesbrev.

Valget af indirekte tale skyldes, at Pompejus Trogus ikke mente, det var korrekt historieskrivning at rekonstruere en tale ordret, og det sker, som Justin understreger i sin indledning, åbenbart i opposition til Sallust. Det er usikkert, om vi kan tage det til indtægt for, at Pompejus Trogus heller ikke har opfattet vores brev som et autentisk dokument. Retorikeren Fronto (2. århundrede e.Kr.) taler i et brev til kejser Lucius Verus (*ad Ver.* 2.1.17) netop om Sallusts mithradatesbrev, som han beskriver som *criminosae*, "bagvaskende", og han regner det eksplicit til typen af breve, der er konstrueret af historieskriverne selv, selv om det selvfølgelig ikke i sig selv udelukker, at Sallust har kendt til et autentisk forlæg (Bikerman 1946, 131; McGing 1986, 156). Uanset hvad, kan man til den fortærskede diskussion om autenticitet over for fiktion sige to ting: et brev er altid en litterær konstruktion af de involverede personer og den omtalte virkelighed, selv når det rent faktisk er skrevet af den person, der står som afsender. Og selv hvis brevet har eksisteret i en eller anden form som en korrespondance mellem Mithradates og Arsakes, så skifter det status, idet det bliver indføjet i en ny kontekst som en del af et historieværk og ikke (længere?) er henvendt til partherkongen, men til et latinlæsende publikum.

2. Romkritik

Både mithradatesbrevet og soldatertalen er alt andet end fair, endsige upartiske, i deres beskrivelse af den romerske historie. Det er der intet underligt i Mithradates' stilling taget i betragtning. Men det må hele tiden holdes for øje, at der ikke er tale om dokumenter fra den anden side af konflikten. De kan ikke uden videre bruges som uafhængige kilder til, hvordan den romerske imperialisme rent faktisk foregik eller rent faktisk blev opfattet. Det er klart, at det er utilfredsstillende, at den overleverede historieskrivning samstemmende støtter den romerske sag. Vi har jo en tilbøjelighed til at fatte sympati for den svage part i en hvilken som helst konflikt. Så når der endelig synes at skinne en kritisk røst igennem, der sætter spørgsmålstegn ved berettigelsen af den romerske imperialisme, er det fristende at tage den for gode varer.

Fordi Sallusts to (fuldstændigt bevarede) bøger om *Den Jugurthinske Krig* og *Den Catilinariske Sammensværgelse* giver et enestående kritisk billede af et Rom i moralsk forfald, har han fået et omdømme som lidt af en samfundsrevser, og man har derfor overvejet, om han i virkeligheden et langt stykke af vejen var

enig i den kritik, som han lader "Mithradates" fremsætte i brevet (jeg vil fremover sætte Mithradates i anførelsestegn, når jeg taler om mithradatesbrevets og -talens *jeg*-person i modsætning til den historiske Mithradates). På samme måde har man forestillet sig, at galleren Pompejus Trogus (fra Provence), der lader "Mithradates" fremhæve netop gallerne (Justin 38.4.7-10), har været lokalpatriot – eller rettere stammepatriot – og dermed kritisk over for den romerske imperialisme. Det er dog sandsynligvis uden hold i virkeligheden (Urban 1982).

Der er også andre eksempler på, at romerske historieskrivere lader personer i deres værker fremsætte en uhæmmet romkritik, uden at man behøver at betvivle forfatterens egen patriotisme. Således lader Cæsar i *Gallerkrigen* (7.77) gallerhøvdingen Critognatus tale om, hvordan romerne har nedslagtet 80.000 galler og berøvet gallerne deres frihed. Men eftersom det jo netop er Cæsar selv, der er ansvarlig for den romerske erobring af Gallien, og hans bøger netop har til formål at forsvare denne politik over for den romerske offentlighed, er det utænkeligt, at Cæsar har haft nogen som helst sympati for Critognatus' kritik eller har forestillet sig, at hans læsere ville have haft forståelse for det galliske vrangbillede. I Tacitus' biografi *Agricola* (30-32) er det britanneren Calgacus, der får lov at fremsætte sin kritik af et Rom, der plyndrer og trællebinder Britannien; og det, selv om det er Tacitus' egen svigerfader og den lille bogs helt, *Agricola*, der på det tidspunkt styrer den britanniske provins.

Sandsynligvis har romerne slet ikke følt sig truffet af den kritik, som disse barbarhøvdinge fremkommer med hos historieskriverne. Den har i deres øjne været åbenlyst urimelig. Romerne vil også have frihed, men det er en anden form for frihed end den, som barbarerne gang på gang forsvare i disse taler. Barbarerne vil have frihed for stat og lov (Hinge 2003, 26-27), men de tolererer konger i modsætning til romerne. Også "Mithradates" taler hos Sallust forarget om, at romerne gør en konge til slave (*Brev* 5.8), og mener, at romerne har angrebet ham, fordi han ikke ville være slave (*Brev* 10). Men samtidig er han, som vi skal se, en varm fortaler for kongedømmet. Kongedømme er for romerne den diametrale modsætning til republikansk frihed, og ordet konge (*rex*), havde samme konnotationer, som *diktator* og *tyran* har i de moderne sprog. Så når en barbar-konge prædiker frihed, er det i romernes øjne selvmodsigende og derfor ikke til at tage alvorligt.

Der kan dog næppe være nogen tvivl om, at der har været antiromersk propaganda i omløb i forbindelse med Mithradates' felttog, at romerne er blevet tilsværtet, og at erobringen af de græske byer er blevet fremstillet som en befrielse. Dionysios fra Halikarnassos fortæller således om græske historieskrivere, der ville smigre barbar-konger, som hadede supermagten Rom (*Ant.Rom.* 1.4.3). En sådan historieskriver kunne være Metrodorus fra Skepsis, der var tilknyttet Mithradates' hof, men dog faldt i unåde (Ovid, *Pont.* 4.14.37-40; Plinius,

Nat.hist. 34.34; jf. Briquel 1995). Spørgsmålet er dog, om Sallust og Pompejus Trogus har indarbejdet denne propaganda, eller om de selv har tænkt sig til, hvordan den må have lydt.

Det er således meget muligt, at de antiromerske historieskrivere har udnyttet Roms farverige grundlæggelseshistorie. Både hos Sallust (*Brev* 17) og Pompejus Trogus (Justin 38.6.7) bliver de første romere beskrevet som et sammenrend af forældreløse og jordløse ransmænd. I virkeligheden er der sandsynligvis tale om urgammel mytologi, der oprindeligt har skullet begrunde bestemte overgangsritter, og lignende lovløse grundlæggelseshistorier forbindes med f.eks. skytherne og spartanerne. Men når mytologien bliver anskuet historisk, er den sårbar over for propagandistiske angreb, og det er tænkeligt, at det har været en topos i den faktiske romkritik at henvise til Roms illegitime ophav. Det er i øvrigt typisk i antikken at mene, at et folks karakter er bestemt af dets ophav (Bikerman 1947, 143). Det er derfor ikke bare et ordspil, når "Mithradates" hos Pompejus Trogus hævder, at romerne har fået ulvens glubskhed fra Romulus' opfostring ved ulvindens bryst (Justin 38.6.8).

Sallust og Pompejus Trogus kan selvfølgelig have læst antiromerske historieværker og pamfletter. Men eftersom den kritik, de lader "Mithradates" fremføre, ikke indeholder nogle specifikke anklager, som man ikke ville kunne gætte sig til, at han ville fremføre, og i det hele taget er variationer over gammelkendt to-pik i imperiekritikken, så kan de lige så godt have fundet på den selv (McGing 1986, 160-162).

3. Historierevisionisme

Mithradatesbrevets skildring af Roms erobring af de makedonske kongedømmer er mildest talt tendentiøs (*Brev* 5-9). Det, der i virkeligheden er resultatet af en længere og alt andet end målrettet proces, hvor romerne skridt for skridt og nærmest nølende er blevet trukket dybere og dybere ind i den brogede østpolitik, bliver i "Mithradates'" fremstilling til én sammenhængende og fuldt overlagt strategi (Stier 1969).

Annekteringen af provinsen Asia skal ifølge "Mithradates" være sket ved et forfalsket testamente (*Brev* 8). Der er dog intet, der tyder på, at testamentet fra 133 f.Kr. ikke var ægte og ikke blev anerkendt i samtiden (der refereres til det i to samtidige indskrifter fra Pergamon: *OGIS* 338 og 435). Aristonikos, som "Mithradates" mener blev tilsidesat, var desuden ikke legitim arving. Strabon (*Geogr.* 14.1.38) og Vellejus Paterculus (*Hist.* 2.4.1) fortæller, at Aristonikos *foregav* at tilhøre kongeslægten, så han kan under alle omstændigheder ikke være

født inden for ægteskabet, for så havde arvefølgen været soleklar. Romerne førte i øvrigt først krig imod ham, da han stablede en revolution på benene i Efesos, de såkaldte heliopolitter, idet man påberåbte sig Solguden (græsk *Helios*) som garant for retfærdighed. Og Aristonikos blev vel at mærke ikke ført i triumftog, sådan som "Mithradates" påstår (*Brev 8*), eftersom feltherren Perperna nåede at dø inden triumfen (McGushin 1994, 186-187).

"Mithradates" mener ligeledes ikke, at testamenteringen af Bithynien var retmæssig, for der var, som han siger, "uden tvivl" en legitim arving (*Brev 9*). Alene dette "uden tvivl", *sine dubio*, viser, at påstanden netop *ikke* var hævet over enhver tvivl (den ubestridelige sandhed behøver ingen modifikation), og der kan derfor ikke have været en anerkendt eller blot kendt søn født inden for ægteskabet. Der var faktisk en person fra Pergamon, der påstod at være søn af Nikomedes og forsøgte at gøre sin ret gældende i Rom, men det blev afvist på baggrund af bithyniske vidneudsagn (Stier 1969, 443). Men han kan under alle omstændigheder ikke have været født inden for ægteskabet af den omtalte dronning fra Nysa, for så havde der ikke været nogen sag.

Endnu mere tendentiøs er "Mithradates'" beskrivelse af de krige, han selv har ført med romerne (*Brev 10-15*). Ét er, at han går ind i Bithynien for at hævne det overgreb, som Nikomedes har begået, angiveligt på romernes foranledning. Men det er klart ude af proportioner at nævne hans kampagne i provinsen Asia og i Grækenland i samme åndedrag, som var dette erobringstog blot en udløber af den legitime krig i Bithynien (*Brev 11*). Han nævner ikke den såkaldte vesper i 88 f.Kr., et veritabelt folkedrab, hvor alle romerske borgere i provinsen Asia, angiveligt 80.000 i alt, blev dræbt i løbet af én nat. Selv om tallet måske nok er overdrevet, er det dog svært at se Mithradates som et uskyldsrent lam, der var offer for romersk arrogance.

Formålet med brevet er at overbevise Fraates Arsakes om det nødvendige og nyttige i at slutte sig sammen med Mithradates og Tigranes imod Rom. Det er derfor hensigtsmæssigt, at "Mithradates" fremstiller sin egen stilling og sine kompetencer i det bedst mulige lys. Det er i den foreliggende situation noget af en retorisk udfordring.

Den Første Mithradatiske Krig tabte han kun, hedder det, fordi han blev forrådt af sin feltherre Archelaos, og fordi andre konger og folkeslag var for fejfe (*Brev 12*). Ikke ét ord hører vi om nederlagene til Sulla ved Chaironeia og Orchomenos, der førte til freden i Dardanos i 85 f.Kr. Og det var sandsynligvis først efter fredsslutningen, da Mithradates beskyldte ham for forræderi, at Archelaos valgte at hoppe af til romerne (McGushin 1994, 190).

Den Tredje Mithradatiske Krig bliver udsat for et endnu mere omfattende *spin*: da han blev belejret ved Kyzikos, var det ikke romerne, der tvang ham ud,

men forsyningsmangel og vinteren, og det var naturens kræfter, der var skyld i, at han efterfølgende mistede sin flåde og sin hær (*Brev* 14). Da han fik samlet en ny hær, var det igen logistikken, der gjorde, at han måtte foretage et strategisk tilbagemæk til Armenien, og dér var det ikke ham, men hans uduelige svigersøn Tigranes, der led nederlag til romerne. At der vel at mærke var tale om et knusende nederlag, forties derimod (Strabon, *Geogr.* 11.14.15; Plutarch, *Lucullus* 25-28; Appian, *Mithr.* 84-85).

Man kunne fristes til at sammenfatte "Mithradates'" forsvar under parolen *unbesiegt im Felde*, "ubesejret på slagmarken". Ligesom de tyske nationalister efter Første Verdenskrig propagerede, at den tyske hær ikke havde lidt militært nederlag, men at det var Socialdemokraterne, der havde solgt Tyskland til fjenden, så har "Mithradates" også sin dolkestødslegende.

Der er fra ende til anden tale om en åbenlys fordrejning af virkeligheden, og der er ingen tvivl om, at Sallusts læsere øjeblikkelig ville have gennemskuet dette vrangbillede. Mithradates kunne næppe være sluppet af sted med sådanne påstande, havde han virkelig fremsat dem, og det er derfor mest sandsynligt, at det ikke er autentisk propaganda, men at det hidrører fra Sallusts skaberånd, selv om man ikke skal undervurdere, hvilke forvrængninger af virkeligheden statsledere og andre politikere rent faktisk kan slippe af sted med, når blot de bliver fremført med overbevisning. Pointen er imidlertid, at disse selvmodsigelser nok har en funktion i den retoriske situation (over for Arsakes), men først og fremmest er formuleret med tanke for historieværkets læsere, der med det samme har gennemskuet dem og på den baggrund dannet deres indtryk af Mithradates' person og stilling.

Man kunne sige, at Sallust i sin stileøvelse skyder over målet og tegner "Mithradates'" holdning så skarpt op, at billedet ikke længere er troværdigt. På den anden side må det ikke glemmes, at det rent faktisk ikke lykkedes Mithradates at overbevise partherkongen Arsakes. Hvis han modtog et brev à la det, Sallust har digtet ind i sin *Historie*, forstår man med al tydelighed hvorfor. Arsakes har straks indset, at manden er utilregnelig, og at hele foretagendet var pilraddent. For den, der læste det samlede historieværk, har brevet netop i al sin urimelighed virket både sandsynligt og nødvendigt.

4. Den retfærdige krig

I begyndelsen af brevet slår "Mithradates" fast, at man, inden man går ind i en krig, skal overveje, om den er tilstrækkelig retfærdig (*Brev* 1). I den latinske tekst står der *pius*, et af de mere vanskelige ord at oversætte. "From" går ikke an, for

dét implicerer en form for guds frygt, der var de gamle ganske fremmed. *Pius* er derimod den, der lever op til sine forpligtelser over for både guder og mennesker. Da "Mithradates" omtaler det testamente, hvor Eumenes' søn Aristonikos bliver forbigået (*Brev* 8), kalder han det således *impium*, dvs. uden respekt for sønnens rettigheder.

Når *pius* bruges om en krig, har vi at gøre med begrebet "retfærdig krig", det, der almindeligvis kaldes *bellum justum* (Ahlheid 1988). Der er nogle grundlæggende folkeretlige regler, der skal overholdes, for at en krig kan kaldes lovlig. Man kan ikke bare kaste sig ud i en krig, fordi man er stærk og ønsker at tryne den svage og stjæle hans rigdomme. Der skal være en rimelig grund, normalt en direkte provokation. Den anden part skal være trængt ind på ens territorium eller på anden måde have krænket ens rettigheder. Det må dog indrømmes, at denne begrundelse ofte kan være temmelig spinkel og nærmest have karakter af et påskud.

Så når "Mithradates" inviterer Arsakes til krig, må han argumentere for, at krigen er retfærdig. Problemet er selvfølgelig, at romerne ikke har krænket Arsakes direkte på nogen måde. "Mithradates" må derfor hævde, at krigen alligevel er uundgåelig; at romerne, uanset om Arsakes går ind i krigen eller ej, vil angribe før eller siden, og han derfor i realiteten ikke har noget andet valg. Det lange afsnit, hvor "Mithradates" opsummerer romernes overgreb på uskyldige hellenistiske konger, tjener til at understøtte denne argumentationsstrategi. Han tilskriver romerne en umættelig trang til magt og rigdom (*Brev* 5). Det er en tilbagevendende beskyldning i romkritikken og gentages næsten ordret hos Pompejus Trogus (Justin 38.6.8). Romerne nærer en ubændig ekspansionsstrang, og nu hvor de ikke kan komme længere mod vest, vil de nødvendigvis vende sig mod øst (*Brev* 17). Og de vil på længere sigt ikke kunne holde sig fra Arsakes' enorme rigdomme (*Brev* 19).

Romerne besidder ifølge "Mithradates" ikke *pietas* i forhold til mennesker eller guder. De raner således prinsers retmæssige arv: Filips søn Perseus (*Brev* 7), Eumenes' søn Aristonikos (*Brev* 8) og Nikomedes' anonyme søn (*Brev* 9) mister alle deres fædrene kongedømmer. Selv er romerne oprindeligt og dermed i deres inderste kerne både faderløse og fædrelandsløse, og de respekterer ikke den guddommelige orden, men udplyndrer og tilintetgør deres allierede (*Brev* 17). Romernes gennemgående kongehad er et andet eksempel på deres manglende respekt for verdensordenen (tydeligst *Brev* 17; jf. også 8, 10, 15; se i øvrigt McGing 104-105). De gennemtvinger republikansk frihed, selv om de fleste folk ifølge "Mithradates" hellere vil have retfærdige herskere (*Brev* 18).

Det er netop romernes manglende *pietas*, der retfærdiggør krigen mod romerne. Selv om romerne ikke, eller endnu ikke, har tilføjet Arsakes nogen kræn-

kelse, så er man nødt til at gribe ind over for denne flagrante foragt for den hævdvundne orden. I den optik er krigen en retfærdig og "from" krig, og Arsakes kan ikke blot med sindsro gå ind i den, han kan faktisk ikke se sig selv i øjnene, hvis han lader være. Problemet er imidlertid, at "Mithradates'" begreb om *pietas*, som det kommer til at fremstå i indledningen til brevet, er rent utilitaristisk (i modsætning til en lignende appel i Thukydides, *Hist.*, 1.32.1, jf. Scanlon 1980, 208-209), og han undergraver således allerede fra starten sin argumentation.

5. Moderne paralleller

Efter terrorangrebet den 11. september 2001 skrev en almindelig amerikaner, Christopher Love, et elektronisk brev til Iraks daværende præsident, Saddam Hussein, og spurgte, hvorfor han ikke som andre statsledere havde udtrykt sin sympati med USA. Saddam Hussein skrev et udførligt svar (dateret 18. oktober 2001). Jeg kan ikke afgøre dokumentets ægthed, men det vakte nogen opmærksomhed i pressen umiddelbart efter. Men selv hvis det ikke er ægte, kan det udmærket bidrage til at belyse mithradatesbrevet, der under alle omstændigheder ikke er ægte. Vi møder i det elektroniske brev en trængt diktator, der reflekterer over historien og en dominerende supermagts politik. I Saddam Husseins verdensbillede var araberne fra tidernes morgen det udvalgte folk, og han understreger, at araberne ikke kan være fanatikere, for Gud har givet dem den mission at bringe troen til alle mennesker og ikke kun arabere:

I know that Arabs are far from being fanatic. Do you know why? Because, God, the Almighty, assigned them with the mission of delivering the messages of all religions to humanity, and not to Arabs alone.

Den store fjende, truslen mod denne orden, er ifølge Hussein en zionistisk-amerikansk konspiration, der bryder grundlæggende principper for menneskets samliv og dræber civile, og som uretmæssigt har besat det muslimske kerneland, f.eks.:

Tell me, brother, if the Vatican is occupied by Arabs, or non-Arab Muslims, wouldn't its people fight the occupying forces? Wouldn't the English people fight for the Westminster Cathedral? Or wouldn't the French people, defend Notre-dame? I say they must fight for them! Why, then, are your armies occupying Mecca and the land of our Prophet? Why are you occupying the regional waters in the Arab Gulf, in addition to territories in its countries? Why is your ally, the Zionist entity, occupying our holy places, and territories, in Palestine, by using your arms, and financial, political, media, and moral support.

Saddam Hussein mener ligesom "Mithradates", at han er offer for en kynisk politik, der med alle midler og uprovokeret sigter mod at knuse hans land, f.eks.:

The fact, Mr. Christopher, is that, it was President Bush who adopted the logic of war, right from the first day of those events. He refused solving the problem politically, and entering into a dialogue with us. The resolutions of the United Nations were, in fact, adopted under pressure from Bush and his administration. He then waged the war against Iraq, in a way that had nothing to do with the issue of Kuwait. His objective was to destroy all Iraq, and to deprive its people of the edifice they built, in several decades, and not merely getting the Iraqi armed forces out of Kuwait. He did that in 1991, and he later committed similar things, and he and his administration, are still doing so under different pretexts and justifications.

Den irakiske diktators amerikakritik spinder med andre ord på de samme to tråde som "Mithradates'" romkritik, nemlig modstandernes manglende *pietas* og deres ubændige imperialism.

Der er imidlertid en anden tekst, der ligner mithradatesbrevet endnu mere end Saddam Husseins noget forvirrede elbrev, nemlig den tale, som den amerikanske præsident George W. Bush holdt til nationen den 17. marts 2003, to dage før invasionen i Irak. Også Bush skal retfærdiggøre en krig, selv om der ikke er en formel folkeretlig grund til krig, og han må ligesom "Mithradates" argumentere for, at man reelt set ikke har noget andet valg end en præventiv krig: Irak har adskillige gange været aggressor i regionen, det hader USA, og det venter kun på at angribe USA med sine masseødelæggelsesvåben, enten selv eller indirekte gennem terrorister:

Intelligence gathered by this and other governments leaves no doubt that the Iraq regime continues to possess and conceal some of the most lethal weapons ever devised. This regime has already used weapons of mass destruction against Iraq's neighbors and against Iraq's people. The regime has a history of reckless aggression in the Middle East. It has a deep hatred of America and our friends. And it has aided, trained and harbored terrorists, including operatives of al Qaeda.

Ligesom "Mithradates" både i brevet og i talen fremhæver, at krigen ikke kun er retfærdig (fordi modstanderne er forbryderiske), men også nødvendig og uundgåelig, så fremhæver den amerikanske præsident, at spørgsmålet ikke er, om, men hvornår man skal gå i krig:

We are now acting because the risks of inaction would be far greater. In one year, or five years, the power of Iraq to inflict harm on all free nations would be multiplied many times over. With these capabilities, Saddam Hussein and his terrorist allies could choose the moment of deadly conflict when they are strongest. We choose to meet that threat now, where it arises, before it can appear suddenly in our skies and cities.

“Mithradates’” ideal, som han kalder til kamp for at forsvare, er kongedømmet, hvorimod George W. Bush sætter friheden over alt:

We will tear down the apparatus of terror and we will help you to build a new Iraq that is prosperous and free. In a free Iraq, there will be no more wars of aggression against your neighbors, no more poison factories, no more executions of dissidents, no more torture chambers and rape rooms. The tyrant will soon be gone. The day of your liberation is near.

Det er selvfølgelig to stik modsatte samfundsideal, men fælles er den kompromisløshed, dette ideal er omgærdet af. Hverken “Mithradates’” eller Bushs retorik kender en tredje vej.

6. Den terroristiske retorik

Saddam Hussein er tydeligvis forrykt, men det gælder ikke den “Mithradates’”, vi møder hos Sallust og Pompejus Trogus (jeg skal her ikke bedømme den historiske Mithradates), og det gælder heller ikke George W. Bush. De taler ikke usammenhængende, og der er ingen tegn på en manglende virkelighedsforømmelse i klinisk psykologisk forstand. Men de er fanget i en forrykt retorik. Det er en vigtig skelnen. Selv sunde og normale mennesker kan agere vanvittigt, når den diskurs, de handler ud fra, er vanvittig.

Pompejus Trogus’ “Mithradates” italesætter således en romersk fjende, der slet ikke vil have tid til at yde modstand, og som det er let som ingenting at besejre. Selv om denne selvovervurdering tjener et ganske bestemt formål, nemlig at indgyde soldaterne mod, så vil læserne af historieværket se en lige linje fra hovmodet til undergangen. Det er præcis som i det moderne tv-drama: når en mand sværger sin hustru evig troskab, må der nødvendigvis indtræffe en skilsmisse eller et dødsfald inden næste reklamepause.

Endnu værre står det til med Sallusts “Mithradates’”: hans retorik holder ham fast i en dødsspiral, hvor han egentlig burde kaste håndklædet i ringen. Man føler sig hensat til en klassisk tragedie, hvor protagonisten er forblindet og ikke

kan se det, vi som tilskuere ser, nemlig at hans kurs mod undergangen er uafvendelig. Ligesom man på sin vis kan sige, at det morads, som Koalitionens af Villige Nationer står i i Irak, er en direkte konsekvens af den retorik, som den amerikanske præsident udfolder i sin tale til nationen, på samme måde er Mithradates' undergang i Sallusts fremstilling en konsekvens af den uforsonlige kurs, han anlægger over for romerne. Han er fanget i sin egen antiromerske retorik, der ikke åbner mulighed for kompromis.

"Mithradates" har allerede angrebet romerne to gange uden held. Første gang havde han den spinkle undskyldning, at romerne havde fået Nikomedes til at angribe ham (*Brev 10*), men gengældelsen var ude af proportioner. Anden gang var hans undskyldning, at romerne sikkert alligevel ville genoptage krigen mod ham senere (*Brev 13*). Når "Mithradates" beskylder romerne for manglende *pietas* og for at ville føre erobringskrige med dårlig eller ingen begrundelse, rammer anklagen ham selv som en boomerang. Den romerske læser vil i hvert fald ikke kunne se de Mithradatiske Krige som andet end et mislykket forsøg på pontisk imperialism, og brevets selvmodsigende retorik har ikke sløret dette motiv, men tværtimod udstillet det så meget desto tydeligere.

7. Epistolaritet

I sit ovennævnte brev til Lucius Verus (*ad Ver.* 2.1.17) fremhæver Fronto ved dette brev og to andre fiktive breve hos Sallust, tillagt Pompejus og Adherbal, at de, som brevgenren kræver, er korte og ikke indeholder historisk fremstilling. Det lange historiske midterstykke (*Brev 5-15*), hvor romernes forbrydelser mod hellenistiske konger og mod Mithradates selv opregnes, kunne man ellers analysere som en *narratio* (sagsfremstilling) i overensstemmelse med det klassiske retoriske system (Aldheid 1988), men Fronto har åbenbart ikke opfattet det som en historisk fremstilling, men som et katalog af ubegrundede beskyldninger. Dets springende, associative karakter, hvor den ene person eller hændelse glider umærkeligt over i den anden, viser da også, at det ikke er systematisk historisk skrivning. Og eftersom Fronto fremdrager mithradatesbrevet som et forbillede på, hvordan breve skal komponeres – i form nok snarere end indhold – har han ikke (i modsætning til Bickerman 1941 og Aldheid 1988) opfattet brevet som en deliberativ tale, men som et virkeligt brev – med hvad det medfører.

Men hvordan virker mithradatesbrevet som brev? Det er grundlæggende for brevgenren, at brevet skal danne et fælles rum, hvor både afsender og modtager tager del og italesættes. Der skal etableres en virtuel dialog. Det er derfor bemærkelsesværdigt, at mithradatesbrevet ikke indeholder referencer til afsende-

rens og modtagerens placering i forhold til hinanden, hverken eksplicit eller i form af demonstrativer pronominer som *hic* og *iste*, der er yderst talrige i Ciceros og Frontos breve. En stedsangivelse som "på denne side af Taurusbjergene" (*cis Taurum*, Brev 6) er endda direkte forkert i hvert tilfælde set fra Arsakes' synsvinkel. Teksten hænger på denne måde i et tomrum, så at sige i en tidslomme.

Arsakes fortøner sig i "Mithradates'" epistolære fremstilling. "Mithradates" gør ikke noget som helst forsøg på at italesætte sin modtager. Der er ingen spørgsmål til modtageren, men kun konstateringer. Det, der kendetegner brevs dialogiskhed, er netop bevægelse, at *jeg*'et og *du*'et udvikler sig i det fingerede møde med hinanden. Det sker ikke i mithradatesbrevet. Hele argumentationen er lagt fiks til rette med velgennemtænkte og retorisk afrundede argumenter, og så har Arsakes bare at bide på. Den bratte og opstyltede indledning underbygger, at vi har at gøre med et stykke retorisk litteratur og ikke et praktisk dokument.

Dette indtryk kan skyldes, at Sallust ikke kan gøre sig fri af det retoriske system og sætte sig "ned" på brevs niveau. Men det kan også have en særskilt pointe: Man kan sige, at "Mithradates" skriver forbi Arsakes. Han undergraver genrens krav om, at brevet skal etablere et fælles rum. Brevet når derfor så at sige aldrig frem til sin modtager. "Mithradates" forsøger ganske vist at appellere til solidaritet på baggrund af deres fælles status som konger. Det ligger allerede i titellinjen, og ordet *rex* og dets afledninger forekommer da også 16 gange i løbet af brevet. Men det er ikke tilstrækkeligt deres vidt forskellige situationer taget i betragtning. Det bliver aldrig klart, hvad Arsakes personligt vil vinde ved at gå ind i Mithradates' krig mod Rom. Der er nok fine ord om et højere mål, men når det kommer til stykket, er Arsakes bedre tjent ved at bevare freden med Rom. "Mithradates" advarer ganske vist, at det er et spørgsmål om tid, før romerne i deres erobringstrang kaster sig over det rige Parthien, men Arsakes har ingen grund til at fremskynde en konflikt, der måske kommer, måske ikke. Og det betyder i den sammenhæng ikke stort, om Mithradates til den tid er der eller ikke er der.

Lige så mislykket brevet er som brev, lige så vellykket er det samtidig som litteratur. Sallust gør det lysende klart for sine læsere, hvordan Mithradates' undergang er en logisk konsekvens af den retorik, der ligger til grund for hans politik, og hans manglende beherskelse af de epistolære grundbegreber. Brevet er fra først til sidst præget af overmod og manglende dømmekraft. Og dermed skylder "Mithradates" sit sidste halmstrå, partherkongen Arsakes, fra sig.

Sallust, Historie, fr. 6: "*Mithradates' brev til Arsakes*" (69 f.Kr.)

Kong Mithradates hilser kong Arsakes.

(1) Alle, der på et tidspunkt, hvor det går dem godt, bliver opfordret til at slutte sig til en alliance med henblik på krig, bør overveje, om de stadig kan bevare freden; dernæst, om det, de bliver bedt om, er tilstrækkelig retmæssigt, ufarligt og ærefuldt, eller om det er uanstændigt. (2) Hvis du kunne nyde varig fred, hvis fjenderne ikke var lette og forbryderiske, og hvis berømmelsen ikke var fortræffelig, om du knuste romerne, så ville jeg ikke driste mig til at bede om en alliance, og det ville være omsonst at håbe på, at min ulykke kunne slutte sig sammen med din lykke. (3) Og dog vil det, der synes at kunne holde dig tilbage, nemlig din vrede over for Tigranes på grund af den seneste krig og min ugunstige stilling, hvis du tænker dig om, være den største tilskyndelse. (4) For han vil være underdanig og acceptere en alliance på dine betingelser. Mig har lykken berøvet meget, men givet erfaring med at give gode råd, og hvad der er ønskværdigt for de heldige, så vil jeg, der ikke er alt for stærk, være et forbillede på, hvordan du kan lægge dine egne ting rigtigere til rette.

(5) Romerne har nemlig fra tidernes morgen kun haft én grund til at føre krig imod alle folkeslag, mennesker og konger, nemlig en bundløs trang til magt og rigdom. Det var derfor, de først drog i krig mod makedonernes konge Filip, hvorimod de foregav at være allieret, da de var presset af karthaginienserne. (6) Da Antiochos kom ham til hjælp, fik de ham fra det ved at lade som om, de overdrog ham Asien, men da Filip snart var knækket, blev Antiochos fravristet alt på denne side af Taurusbjergene og titusinde talenter. (7) Perseus, Filips søn, der efter mange slag med forskelligt udfald højt og helligt ved de samothrakiske guder blev lovet frit lejde, dræbte de luskede anstiftere af bedrag så med søvnløshed, eftersom de havde svoret at lade ham beholde livet. (8) Eumenes, som de brystede sig af at have en alliance med, forrådte de i første omgang til Antiochos som betaling for fred, men siden satte de ham til at bevogte det erobrede land og gjorde herved kongen til den ynkkeligste slave. De opdigtede et ufaderligt testamente og førte hans søn Aristonikos i triumftog, som var han en fjende, fordi han havde ønsket den fædrene kongemagt. (9) Asien besatte de selv, og de vristede til sidst Bithynien fra Nikomedes, da han var død, selv om der uden tvivl var blevet født en søn af Nysa, som han havde udnævnt til dronning.

(10) Og hvad med mig selv? Selv om der på alle sider lå kongedømmer og småstater mellem mig og Romerriget, så tvang de mig alligevel gennem Nikomedes i krig, fordi det hed sig, at jeg var rig og ikke ville være slave. Jeg var ikke uvidende om deres forbrydelse og lagde på forhånd det, der skete, for dagen over

for kretenserne, der var de eneste overhovedet, der på den tid var frie, og over for kong Ptolemaios. (11) Jeg hævnede så uretten og drev Nikomedes ud af Bithynien, jeg tog Asien, krigsbyttet fra Antiochos, fra dem igen, og jeg befriede Grækenland fra det tunge slaveri. (12) Archelaos, min ringeste slave, spændte ben for min kampagne ved at forråde hæren. De, der holdt sig fra våbnene i fejhed eller ryggesløs snuighed og nød den sikkerhed, som mit arbejde gav dem, boder dyrt for det: Ptolemaios betaler dag for dag løsesum for at udskyde krigen; og kretenserne, der én gang er blevet angrebet, vil ikke finde anden udvej end undergangen. (13) Da jeg forstod, at det ikke var, fordi der var sluttet fred, men at det snarere var deres egne indre problemer, der udskød krigen for mig, så gik jeg i krig igen, selv om Tigranes, der nu alt for sent giver mig ret, sagde nej, selv om du var langt borte, og selv om alle andre føjede sig. Jeg besejrede den romerske general Marcus Cotta til lands ved Chalkedon og fratog ham til søs den fineste flåde. (14) Da jeg med en stor hær blev holdt tilbage i en belejring ved Kyzikos, slap mine forsyninger op, og der var ingen omkring, der hjalp mig. Samtidig lukkede vinteren havet. Så uden at være tvunget til det af fjenderne forsøgte jeg at vende tilbage til mit fædrene rige, men mistede ved et skibbrud nær Parion og Herakleia de bedste af mine soldater sammen med flåden. (15) Da jeg igen havde fået samlet en hær ved Kabeira, og Lucullus og jeg havde udkæmpet slag med forskelligt udfald, blev begge sider igen ramt af mangel på forsyninger. Han rådede over Ariobarzanes' rige, der var uberørt af krig, men eftersom alt var øde omkring mig, trak jeg mig tilbage til Armenien. Romerne fulgte ikke mig, men deres skik med at styrte alle kongedømmer, og eftersom det trange sted ikke tillod en større kampopstilling, fremstiller de i stedet Tigranes' uforstand som en sejr.

(16) Jeg beder dig overveje, om du tror, du vil blive stærkere til at stå imod, eller krigen vil få en ende, hvis han og jeg bliver besejret. Jeg ved, du råder over store ressourcer af mænd, våben og guld; det er derfor, jeg søger dig som allieret og de dig som bytte. Under alle omstændigheder er det planen, eftersom Tigranes' rige er i behold og mine soldater erfarne i krig, at vi personligt langt hjemmefra og med lille anstrengelse udkæmper krigen, men uanset om vi vinder den eller taber den, er du i fare. (17) Eller ved du ikke, at romerne, efter at de er blevet standset af oceanet i deres ekspansion mod vest, nu har vendt våbnene denne vej? Og at de fra begyndelsen kun har besiddet tyvegods, det være sig hjem, koner, jorder og rige? At de var et sammenrend af mænd uden fædreland og forældre, stiftet til verdens ulykke, som intet menneskeligt eller guddommeligt holder tilbage fra at udplyn dre og tilintetgøre allierede og forbundsfæller, folk i nær og fjern, fattige og mægtige eller at betragte alt det, der ikke er underkastet, og især alt kongeligt som fjendtligt? (18) For det er et fåtal,

der ønsker frihed – flertallet ønsker retfærdige herskere. De mistænker os for at ville konkurrere med dem og, når lejligheden byder sig, stille dem til regnskab.

(19) Men hvad skal du, der besidder Seleukeia, verdens største by, og kongedømmet Persien med dets navnkundige rigdomme, vente fra dem andet end bedrag for nærværende og siden krig? (20) Romerne vender deres våben mod alle, men voldsomst imod dem, som de får det største bytte ud af at besejre; de er blevet store ved at være frække og bedrage og føje krig til krig. (21) På den måde vil de kvæle alt eller gå til grunde. Dét skulle let kunne lade sig gøre, hvis du fra Mesopotamien og jeg fra Armenien omringer deres hær, der er uden forsyninger og uden forstærkninger, og som indtil nu er uskadet i kraft af held eller vore fejl. (22) Du vil vinde det ry, at du kom store konger til hjælp og knuste folkenes fjende. (23) Det beder jeg dig indtrængende om at gøre og om, at du ikke med min undergang udskyder din egen i stedet for gennem en alliance at blive sejrherre.

Justin, Uddrag fra Pompejus Trogus, 38:

***"Mithradates' tale til soldaterne"* (88 f.Kr.)**

III ... (10) Da kaldte han sine soldater sammen og opgjorde dem med forskellige tilskyndelser til den Romerske eller Asiatiske Krig. (11) Jeg har fundet det værd at sætte den tale i al dens korthed ind i dette arbejde. Pompejus Trogus har sat den i indirekte tale, eftersom han kritiserer Livius og Sallust for at sætte direkte taler i deres egen stil ind i deres arbejde og dermed gå ud over grænserne for historieskrivning:

IV(1) Han sagde, at han ville ønske, spørgsmålet var, om der skulle føres krig eller sluttes fred med romerne. (2) Men at man skal vise dem, der angriber én, modstand, derpå tvivler ikke engang de, der ikke har noget håb om sejr; ja, mod en røver trækker alle sværdet, hvis de ikke kan redde sig, så dog for at hævne sig. (3) Eftersom det desuden ikke står til diskussion, om man kan frede dem, som ikke blot tænker ondt, men endda fører åben krig, så skal det overvejes, på hvilken måde og med hvilken udsigt de kan gennemføre den påbegyndte krig. (4) Han har nemlig tiltro til sejren, hvis de har modet. At romerne kan besejres, ved soldaterne selv lige så godt som han, eftersom de i Bithynien slog Aquilius og i Kappadokien Malthinus.

(5) Og hvis der er nogen, som fremmede forbilleder bevæger mere end egne erfaringer, så hører han, at Pyrrhos, Epeiros' konge, bevæbnet med ikke mere end femtusinde makedonske soldater, slog romerne i tre slag. (6) Han hører, at Hannibal forblev Italiens sejrherre i 16 år, og at det ikke var de romerske styrker,

der holdt ham fra at indtage byen, men hjemlig rivaliseren og misundelse. (7) Han hører, at folk fra det transalpinske Gallien trængte ind i Italien og indtog de største og fleste byer og et noget større landområde end det, som de samme gallere har taget i besiddelse i det Asien, der kaldes ukrigerisk. (8) Og man fortæller ham, at Rom ikke kun blev besejret, men også erobret af gallerne, således at der kun var toppen af én eneste høj tilbage, og fjenden blev holdt fra den ikke i krig, men med en løsesum. (9) Men gallerfolket, der altid har skræmt romerne, kan han selv tælle blandt sine styrker. For de gallere, der bor i Asien, adskiller sig kun geografisk fra dem, der indtog Italien, (10) hvorimod de har den samme oprindelse og den samme dygtighed og fremgangsmåde i kamp. Deres vilje må være så meget fastere, eftersom de er trængt den længere og vanskeligere vej gennem Illyrien og Thrakien, lande, som det næsten var besværligere at komme igennem, end det var at indtage det land, hvor de nu bor. (11) Han hører, at Italien selv aldrig er blevet fredeligt, siden Rom blev grundlagt, men at der ustandseligt i alle årene har været nogle, der kæmpede for deres frihed, og visse, der endda holdt ud i fortsatte krige for et magtskifte. (12) Og det fortælles, at romerske hære er blevet tilintetgjort af mange italiske stater og af visse endda sat under åget som en ny form for krænkelse.

(13) For nu ikke at hænge os i gamle eksempler så har hele Italien på denne tid rejst sig og kræver nu ikke frihed, men andel i riget og borgerretten. (14) Byen plages desuden ikke kun af den Italiske Krig, men mindst lige så alvorligt af politikernes hjemlige partikampe, og Borgerkrigen er langt farligere end den Italiske Krig. (15) Samtidig bliver Italien også oversvømmet fra Germanien som et andet stormvejr af kimberne, tusindvis af vilde og rå folk. (16) Selv om romerne kan klare krigen hver for sig, så vil de dog gå til grunde i dem alle, således at de formentlig ikke vil have tid til hans krig.

V(1) Han skal altså gribe chancen og berøve dem muligheden for at få flere kræfter, for at han ikke snart, hvis de lader romerne i ro, nu de er optaget, skal have et større arbejde med dem, når de bliver ledige og fri. (2) Spørgsmålet er ikke, om de skal gribe til våben, men om det skal være, når det passer dem eller de andre.

(3) De begyndte jo allerede at føre krig mod ham, dengang han var lille, og de tog Storfrygien fra ham, som de ellers havde overdraget til hans fader som løn for hans hjælp mod Aristonikos, og et folk, som Seleukos Kallinikos også havde givet til hans oldefader, Mithradates, i medgift. (4) Og da de beordrede ham til at rømme Paflagonien, hvad var det så andet end en form for krig? Det var kommet hans fader i hænde ikke med vold, ikke med våben, men som en arv i kraft af adoption i et testamente og de lokale kongers død. (5) Da han imidlertid ikke midt i alle disse urimelige dekreter kunne stille dem tilfreds ved at adlyde, und-

gik han ikke, at de opførte sig stadig mere afskyeligt for hver dag, der gik. (6) Hvilken lydighed havde han ikke vist dem? Havde han ikke givet slip på Frygien og Paflagonien? Havde han ikke ført sin søn ud af Kappadokien, som han i henhold til folkeretten havde besat som sejrherre. (7) De, der ellers ikke søger andet end krig, stjal imidlertid sejrens ret. (8) Gjorde han dem ikke den tjeneste at dræbe Bithyniens konge Chrestos, som Senatet havde vedtaget krig imod? Alligevel bliver det, Gordios eller Tigranes foretager sig, lagt lige så meget ham til last. (9) For at fornærme ham tildelte Senatet endda Kappadokien den frihed, som de ellers havde frataget andre folkeslag. Og da så det kappadokiske folk i stedet for den frihed, de havde fået, bad om at få Gordios som konge, fik de afslag alene, fordi Gordios var hans ven. (10) Nikomedes førte krig imod ham på deres foranledning. Fordi han gik i krig for at hævne det, gik de selv imod ham. Så nu har de det argument for at gå til krig imod ham, at han ikke ustraffet ville lade sig flænse af Nikomedes, danserindens søn.

VI(1) Det er nemlig ikke kongers forbrydelser, de griber ind over for, men deres styrke og storhed, og det er ikke kun ham, men også alle andre, de på denne måde ofte er gået løs på. (2) Hans farfader Farnakes gav de således til Pergamons konge Eumenes som et sonoffer efter en skueproces. (3) Den selv samme Eumenes, med hvis flåde de i første omgang var kommet til Asien, og med hvis hær snarere end deres egen de havde slået Antiochos den Store og gallerne i Asien og snart efter kong Perseus i Makedonien, (4) anså de således igen for en fjende og forbød at betræde Italien, og da de mente, det ikke ville se godt ud selv at gå i krig imod ham, så gik de i krig imod hans søn Aristonikos. Der er ingen, hvis fortjenester hos dem vurderes højere end Masinissa, numidernes konge. (5) Han tilskrives sejren over Hannibal, erobringen af Syfax og Karthagos ødelæggelse, og han beskrives som byens tredje frelser ved siden af de to Africanus'er. (6) Alligevel har de netop ført en så uforsonlig krig imod hans barnebarn i Africa, at de ikke engang ville skåne ham, da han var besejret, til minde om faderen, men udsatte ham for fængsling og triumftog.

(7) Når de har erklæret denne hadefulde politik imod alle konger, er det naturligtvis, fordi de selv har haft sådanne konger, hvis navne de endda rødmer over: aboriginske hyrder, sabinske spåmænd, korinthiske flygtninge, etruskiske slaver og slavebørn eller – det mest hæderlige navn iblandt disse – Superbus'erne. (8) Og ligesom de selv beretter, at deres grundlæggere blev opfostret ved en ulvindes yvere, således har hele dette folk ulvens blodtørstige sind, og de bærer og hungrer efter magt og rigdom.

VII(1) Hvis man sammenligner hans adelighed med deres, er han mere fornem end dette sammenrend, eftersom han på fædrene side nedstammer fra Kyros og Dareios, Perserrigets grundlæggere, og på mødrene side fra Alexander den

Store og Seleukos Nikator, Makedonerrigets grundlæggere. Og hvis man sammenligner deres folk med hans, så tilhører han et folk, der ikke blot er jævnybyrdigt med Romerriget, men også modstod Makedonerriget. (2) Intet af de folk, der er underlagt ham, har smagt fremmed herredømme. Aldrig har de adlydt andet end lokale konger, hvad enten de ser på Kappadokien eller Paflagonien, på Pontos eller Bithynien, på Storarmenien eller Lillearmenien. End ikke Alexander, der underlagde sig hele Asien, eller nogen af hans umiddelbare eller senere efterfølgere har rørt et eneste af disse folkeslag. (3) To konger har i al tid, ikke underlagt sig, men dristet sig til blot at komme ind i Skythien, Dareios og Filip, og det var med nød og næppe, at de slap ud derfra igen; han har netop en stor del af sine styrker fra Skythien. (4) Og det var med betydelig større ængstelse og usikkerhed, han gik ind i de Pontiske Krige, da han kun var en uerfaren nybegynder, og Skythien, bortset fra våben og mandsmod, var bevæbnet med områdets mennesketomhed og kulde, som betød en umådelig fare og besvær for felttoget. (5) Midt i alle disse vanskeligheder var der ikke engang håb om at erobre noget fra den nomadiske fjende, der var fattig ikke blot på penge, men også på beboelse.

(6) Nu går han ind i en krig på helt andre betingelser. For der er intet andet land end Asien, der har et mildere klima, en mere frugtbar jord eller er mere smukt med sin mængde af byer. De vil komme til at tilbringe størstedelen af tiden, ikke som et felttog, men som en festdag, og spørgsmålet er blot, om krigen er mest let eller mest indbringende, (7) hvis de da ellers har hørt om Attaliderigets nye og Lydiens og Ioniens gamle rigdomme, som de kommer, ikke for at erobre, men for at tage i besiddelse. (8) Asien venter ham så begærligt, at det endda råber på ham: så dybt hader de romerne for deres prokonsulers grådighed, skatteforpagteres flåning og retssystems hetz. (9) De skal blot følge ham tappert og overveje, hvad en så stor hær vil kunne udrette med ham som general, der, som de har set, uden militær bistand fra nogen egenhændigt erobrede Kappadokien, da dets konge var faldet, og som er det eneste menneske, der har underlagt sig hele Pontos og Skythien, som ingen før sikkert har kunnet gennemrejse eller betræde. (10) Hvad hans retfærdighed og gavmildhed angår, behøver han jo ikke at frygte sine soldaters vidnesbyrd, og han har som bevis, at han er den eneste konge, der ikke kun besidder sit fædrene rige, men også fremmede riger, som han har erhvervet på grund af sin velgørenhed, nemlig Kolchis, Paflagonien og Bosporos.

VIII(1) Efter således at have opgejet sine soldater gik han treogtyve år efter sin tronbestigelse ind i den Romerske Krig.